

onderwijs van de
Vlaamse Gemeenschap

WOORDEN SCHATJES

Talig met talenten in de kleuterklas

Met dank aan

Collega's Chris Taverniers, Sofie Michiels, Monique Janssens

De kleuterleerkrachten en directie van:

- De Kleurdoos Brussel
- 't Regenboogje Etterbeek
- Kasteel Beiaard Neder-over-Heembeek
- Nellie Melba Anderlecht
- De Klim-op Lembeek
- Louis Paul Boon Erembodegem
- Berkenbos Buizingen
- Eureka Wetteren
- De Zonnebloem Kalken
- De Wijze Eik Mariakerke
- De Krekel Haaltert
- De Grasspriet Mere
- de Suikerspin Tienen

INLEIDING	4
INHOUD	6
1 BOUWSTENEN VOOR WOORDENSCHATONDERWIJS IN DE KLEUTERKLAS	8
1. Woordenschatverwerving bij kleuters	9
2. Talentontwikkeling	17
3. Woordenschat op een geïntegreerde manier aanbieden in een talentgerichte kleuterklasomgeving	21
4. Plaats van prentenboeken bij het activeren van woordenschat	26
2 TALIG AAN DE SLAG MET TALENTEN	28
0. Inleiding	29
1. Ik ben wie ik ben, wat voel ik me goed	30
2. Ik ontdek en ervaar de wereld	36
3. Ik geef anderen een plaats in mijn wereld	44
4. Ik druk me uit	50
5. Ik structureer de wereld om me heen	56
6. Ik beweeg	60
7. Ik verwerk de wereld creatief	64
3 TALIGE LEERERVARINGEN BIJ KLEUTERS EVALUEREN	70
1. Woordenschatverwerving 'controleren'	71
2. Talige leerervaringen breed evalueren	71
3. Belang van feedback	72
4. Voorbeelden van talentgericht evalueren	72
5. Van evaluatie naar rapportering	78
4 PRAKTIJKVOORBEELDEN	80
1. Inleiding	81
2. Vijf praktijkvoorbeelden met een THEMA als uitgangspunt	88
3. Vijf praktijkvoorbeelden met een ACTUELE GEBEURTENIS als uitgangspunt	116
4. Vier praktijkvoorbeelden met een PRENTENBOEK als uitgangspunt	148
DANKWOORD	170

INHOUD

H4 praktijkvoorbeelden

*VIJF PRAKTIJKVOORBEELDEN
MET EEN THEMA
ALS UITGANGSPUNT*

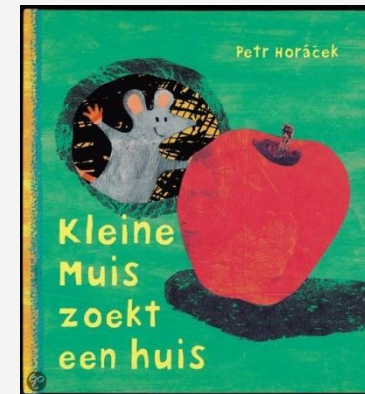
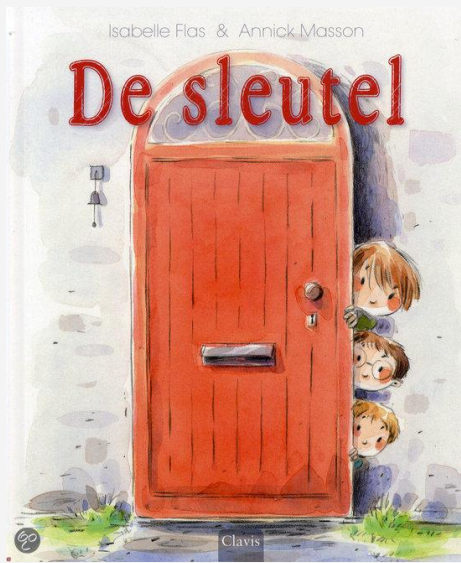
H4 praktijkvoorbeelden

*VIJF PRAKTIJFVOORBEELDEN
MET EEN
ACTUELE GEBEURTENIS
ALS UITGANGSPUNT*

H4 praktijkvoorbeelden

**VIJF PRAKTIJKVOORBEELDEN
MET EEN PRENTENBOEK
ALS UITGANGSPUNT**

Thema Op mijn hoofd

Thema Op mijn hoofd

Thema Op mijn hoofd: hoekenwerk

hoedenwinkel

hoedenfabriek

Thema Op mijn hoofd: hoekenwerk

hoedenwerpen

vanwiesdithoofddekseel

Thema Op mijn hoofd: gezamenlijke activiteiten

T7 Tierelierelop, zo zet ik mijn hoedje op

[Venster sluiten](#)

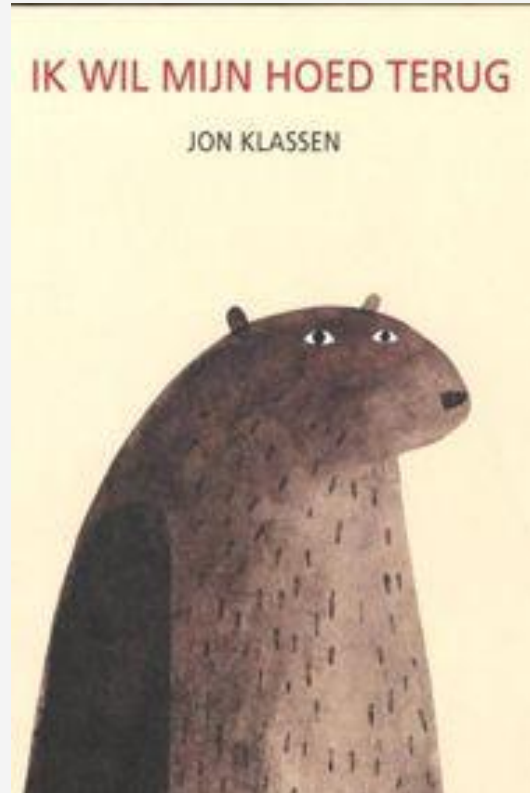

Tie-re-lie-re - lop   tie-re-lie-re - lop   zo zet ik mijn hoed-je   op
luim   luim   schuin
laf   laf   af
leer   leer   neer
loor   loor   loop maar tussen de hoed-jes   door
laan   laan   blijf maar bij een hoed-je   staan
loos   loos   leg je hoed - je in de   doos

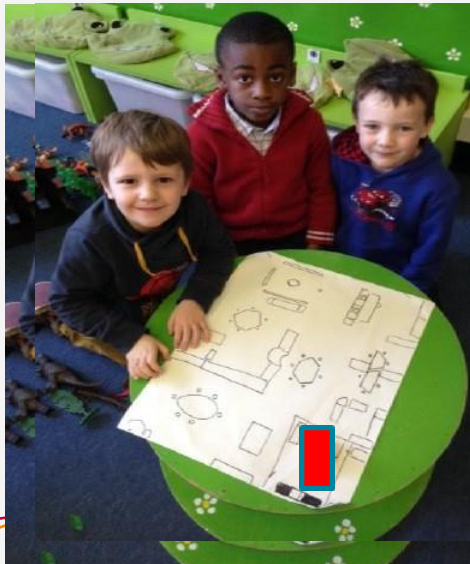

Thema Op mijn hoofd: Voorleesmoment

Thema op mijn hoofd: Hoekenwerk

Thema op mijn hoofd: afsluiting

Woordenschatjes

Woordenschatdidactiek?

Talentontwikkeling?

Woordenschat selecteren

Woordenschatdidactiek: WOK
basiswoordenschat

Taal als rode draad doorheen de kleuterschool

Cahier Woordenschatverwerving
Kleuteronderwijs met
referentiewoordenlijst (WOK)

Welke woorden kiezen?

- Alledaagse, nuttige woorden die door minstens een aantal kinderen niet of onvoldoende gekend zijn: *voormiddag/namiddag, bewolkt/zonnig, ... EN/OF*
Schoolese woorden die de kinderen nodig hebben om de communicatie op school te begrijpen "We zetten een **kruisje** bij de juiste prent" *Vouwen, rijgen, huppelen, zwaaien...*
- Woorden die binnen de geplande activiteit functioneel zijn: vb 'meten' als de kinderen een meetactiviteit gaan doen. 'Sneeuw' als het buiten sneeuwt.
- Woorden die kunnen 'aanhaken' aan het netwerk van reeds gekende woorden (vb helm bij muts)
- Woordenclusters: *Liever: helm-muts-opzetten dan helm-zonnebril-omkleden.*

Welke woorden kiezen?

- Extraatje: boekentaal *vb naar binnen gluren (Kleine muis)*

CRITERIA

1. Kernwoord uit het verhaal?
2. Nuttig in andere contexten?
3. Gemakkelijk te relateren aan andere woorden

Opm: Wordt het woord gebruikt in vaste combinaties met andere woorden, gebruik die dan ook *vb naar binnen gluren, rammelen van de honger, trek hebben in (Ik zou wel een kindje lusten)*

Vorbereidingsblad voor de leerkracht

OP MIJN HOOFD

Praktische voorbereiding
Verrijking van de klasomgeving

Bij aanvang van het thema:

- In de **onthaalsoek** staat een kist/mand met allerlei hoofddeksels, sjaals, brillen, hemden, broeken, rokken, e.d. Opzij staat een aantal silhouetten van personen (uit karton of piepschuim uitgesneden met een foto of tekening van de betrokken persoon erop gekleefd), bv. prinses, clown, piraat, meneer, mevrouw, jongen, meisje.
De leerkracht brengt voor het voorleesmoment een knalrode hoed mee.
- In de **huishoek** hangen enkele hoofddoeken, hoeden, petten, sjaals e.d. aan de kapstok. Op de tafel ligt een zonnebril.
- In de **leeshoek** ligt een aantal brillen en in het boekenrekje ligt een aantal modeblaadjes en eventueel een modellenboek van de kapper. Tegen de muur hangen reclamefoto's van fotomodellen met brillen, hoofddoeken, hoeden, mutsen...
- De **winkel** is omgetoverd tot een zaak waar je allerlei hoofddeksels (hoeden, mutsen, petten...) en allerlei brillen (leesbrillen, feestbrillen, zonnebrillen...) kunt kopen maar ook allerlei andere dingen als oogklevers, ooglapje, feestneus, schmink. Er zijn heel wat spiegels in alle formaten zodat de 'klanten' volop kunnen passen en zichzelf bewonderen. Er staat ook een paspop en een pashoofd.

VOOR ALLE
KLEUTERS

BASISWOORDENSCHAT

de muts, de hoed, de hoofddoek, de sjaal, de pet
de bril, de zonnebril
de spiegel, de kist,
aandoen, opzetten, aankleden, kiezen, plooiën
de neus, de mond, de ogen, het oog, het haar

EXTRA

meten, passen, het past, het past niet,
het lukt, het lukt niet
de helm, de kroon
te groot, te klein
verkleiden, omkleeden

Rode draad

De kinderen passen allerlei hoeden, brillen...
op hun hoofd.

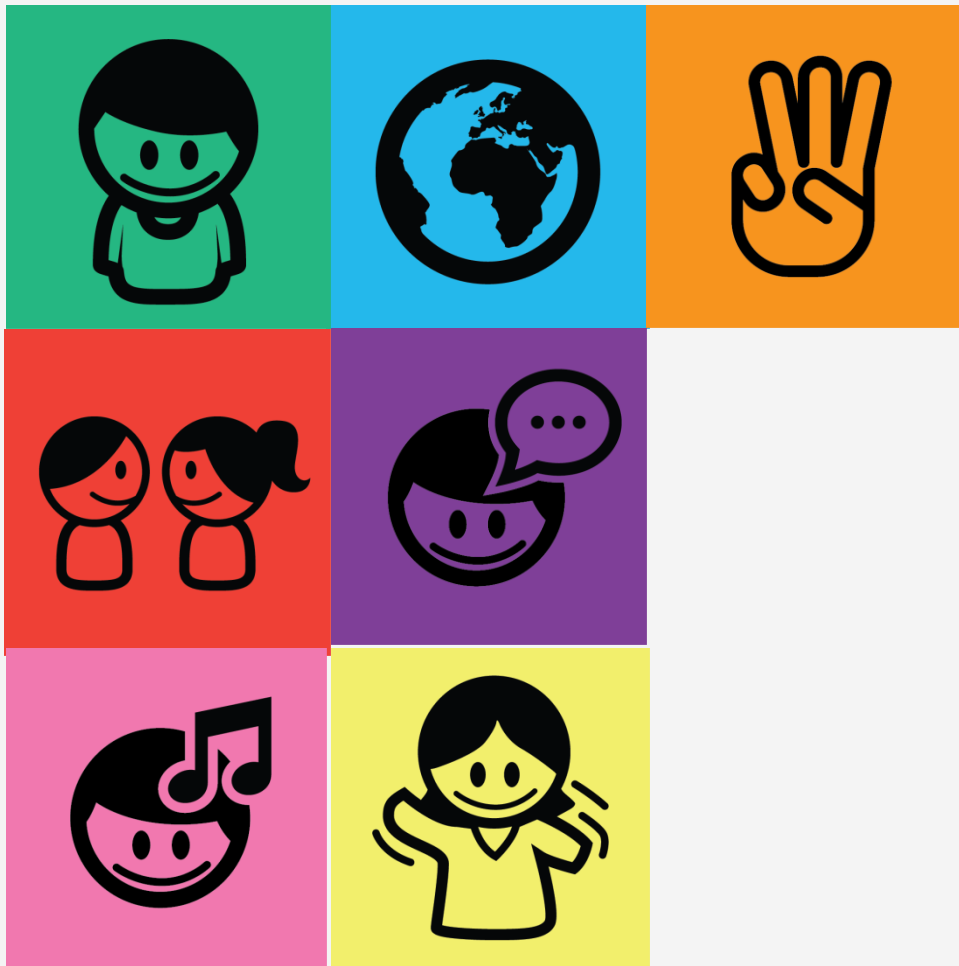
Boekentips

Auteur: Jon Klassen
Uitgeverij: Gottmer

Auteur: Lida Dijkstra
Uitgeverij: Moon

Talenten ontwikkelen

Ik ben wie ik ben,

wat voel ik me goed

Basisleerervaringen die kleuters binnen dit talent nodig hebben

- › Ik 1: Ik kan vertellen wat ik kan (talenten en beperkingen) en ik toon dit graag.
- › Ik 2: Ik ben echt en toon mijn gevoelens.
- › Ik 3: Ik kan in situaties bepalen of ik hulp nodig heb en om hulp vraag.
- › Ik 4: Ik neem mijn verantwoordelijkheid t.o.v. een taak (ik bezin vooraleer ik begin en ik maak af waaraan ik begonnen ben).
- › Ik 5: Ik neem een explorerende houding aan: ik kan kiezen, waarmemen, onderzoeken, uitproberen, bronnen gebruiken....
- › Ik 6: Ik geniet van en beoordeel eigen werk en verbeter waar het nodig is.
- › Ik 7: Ik leef veilig en gezond (voeding, beweging, lichaamshygiëne, veiligheid, gezondheid, omgaan met ziekte, enz.).

Woordvelden

Talenten en beperkingen tonen (niet) graag doen, iets (niet) goed kunnen, willen, weten, zijn, helpen, vinden (mening), (niet) durven, gelukt, mislukt, het lukt (niet), goed zo, opnieuw, nog eens, graag, liever, liefst, klappen, het applaus, het publiek, bravo, de traan, de zakdoek, kippenveld, de (slappe) lach, klaar, stop, prima, knap, mooi, prachtig, flink, fijn, gezellig, heerlijk, plezierig, (niet) leuk, eng, lelijk, slordig, erg, griezelig, gek, raar, gewoon, normaal, vervelend, saai, grappig, droevig, jammer, spijtig, goed, juist, fout, verkeerd, het klopt (niet), beter, best, bijna, (niet) tevreden, hetzelfde, anders, als, zo, zoals, moeilijk, gemakkelijk, moeite, blij, bang, boos, verdrietig, (on)rustig, op zijn gemak, kalm, in de war, (in) paniek, zacht, dapper, deftig

Onderzoekende handelingen (uit)proberen, (be)kijken, maken, herkennen, (mis)lukken, het lukt, het lukt niet, onderzoeken, (uit)zoeken, ontdekken, zoeken, vinden, kunnen, vergelijken, vragen, antwoorden, aanwijzen, (na) denken, begrijpen, (uit)kiezen, rangschikken/ordenen, sorteren, passen (bij), uit elkaar halen, in elkaar steken, controleren, weten, uitleggen, uitvinden, verbeteren

Gevoelens blij, bang, boos, verdrietig, vrolijk, gelukkig, tevreden, nieuwsgierig, moe, ongerust, bezorgd, droevig, (on)gelukkig, verbaasd, beschaamd, zenuwachtig/nerveus, (on)rustig, op zijn gemak, kalm, in de war, (in) paniek, woedend, kwaad, alleen, eenzaam, verliefd, eerlijk, lief, zich... voelen, genieten, schrikken, lachen, zich schamen, zich vervelen, (iemand) missen, helpen, zorgen voor, willen, last hebben van, spijt hebben van, wenen, huilen, verdriet hebben, troosten, pech hebben/geluk hebben, houden van

Themavelden

Lichaamsdelen het lijf, de huid/het vel, het hoofd, de nek, de hals, de borst, de buik, de rug, de schouder, het hart, de poep, de bil, de penis, de vagina, het gezicht, het haar, de wang, de kin, de neus, het oor, het oog, de mond, de tong, de lip, de tand, de keel, de arm, het been, de knie,

de pols, de voet, de teen, de hand, de duim, de vinger, de nagel

Hygiëne handen wassen, (zich) wassen, douchen, de haren kammen/borstelen, de tanden poetsen, uitspoelen, afdrogen, ophangen, kaka doen, pipi doen, plassen, afvegen, doorspoelen, vies, vuil, schoon, proper, het bad, de douche, de wasbak (lavabo), het water, de kraan, koud, warm, heet, de zeep, de shampoo, het schuim, het washandje, de spons, nat, droog, de handdoek, de spiegel, de kam, de borstel, de tandenborstel, de tandpasta, de wc, het wc-papier, de kaka, de plas/pipi, het potje, de luiër, de was, de wasdraad, de wasmachine, de wasmand, de wasknijper

Veiligheid veilig, gevaar, gevaarlijk, giftig, voorzichtig, kapot, pijn, gezond, ongezond, dat mag (niet), verboden, let opl, pas opl, opgelet!, help!, kom hier!, kom meel, kom helpen!, opletten, oppassen, komen, helpen, afblijven, niet aankomen, niet eten, niet drinken, mama, papa, ik, de volwassenen, de meneer, de mevrouw, de juf, de meester, de uitgang, de pijl, het pictogram

(Veilig) te voet, met de wagen, op de fiets te voet, gaan, stappen, wandelen, wachten, oversteken, uitkijken, opletten, de weg vragen, de weg wijzen, voorbijsteken, met de fiets, fietsen, zitten, rijden, sturen, remmen, trappen, stoppen, (in)draaien, bellen, botsen, pijn doen, vallen, met de wagen/auto, instappen, uitstappen, parkeren, inladen, uitladen, de fiets, de driewieler, de step, het stuur, het zadel, de pedaal, de bel, de ketting, het wiel, de rem, de kinderstoel/het zitje, de wagen/de auto, de chauffeur, de gordel, vooraan, achteraan, het voetpad/de stoep, het fietspad, de weg, de straat, het spoor, het verkeerslicht, rood, groen, oranje, het verkeersbord, de pijl, het zebrapad, het plein, veilig, druk, gevaarlijk, voorzichtig, de politie(agent), de boete, het ongeluk/ongeval, de botsing, de overkant, de fluovest, de werken, in de buurt, rustig, onderweg

Ziek - gezond ziek (zijn), gezond, gewond zijn, dood - levend, misselijk, (zich) beter (voelen), de pijn, de buikpijn, de hoofdpijn, de oorpijn, de keelpijn, de tandpijn,

verkouden, de zakdoek, neusdruppels, de prik, de spuit, de koorts, de thermometer, de wond, de pleister, het verband, de zalf, de siroop, het pilletje, de bloedneus, de buit, de hik, het bloed, de traan, de zweetdruppels, de adem, doof, blind, de rolstoel, de kruk, de wandelstok, hoesten, niezen, overgeven, spuwen, insmeren, bibberen, rusten, snuiten, thuis blijven, verzorgen, voelen, ademen, jeuken, krabben, luisteren, kijken, zien, horen, ruiken, proeven, slapen, zweten, bloeden

Aan tafel gezond, ongezond, (niet) lekker, heerlijk, vies, zoet, zout, zuur, dorst hebben, honger hebben, eten, (op) drinken, proeven, smaken, opeten, (niet) lusten, snoepen, kauwen, likken, snijden, schillen, (op)smeren, (in)gieten, scheppen, morsen, tafel dekken, tafel afruimen, zitten, handen wassen, honger, dorst, de refter/eetzaal, aan tafel, smakelijk, de maaltijd, het ontbijt, het middageten, het dessert, het tussendoortje, warm, koud, de hap/het hapje, het stuk/stukje, de tafel, het tafelkleed, de stoel, het bord, het glas, de beker, de kom, de schotel, de vork, het mes, de lepel, netjes, beleefd, de mond, de brooddoos, de drinkbus, de koek, de melk, het drankje, de groenten, het fruit, het snoep(je)

Groenten en fruit de groente, de sla, de tomaat, de wortel, de spinazie, de boon, de komkommer, de erwt, de kool, de ajuin/ui, rauw, vers, het fruit, de appel, de banaan, de sinaasappel, de peer, de kiwi, de citroen, de meloen, de aardbei, de kers, de druif, de mandarijn, vers, rijp, rot, de schil, het sap, de moes, de fruitsla, plukken

Zoet de/het snoep, het snoepje, de lolly, het ijsje, de wafel, de koek/het koekje, de chocolade, de cake, de taart, de pannenkoek, de suiker, de honing, de choco, de confituur, de siroop, de pudding, de slagroom, het dessert

Eten en drinken het eten, het brood, de boterham, de soep, de kaas, de yoghurt, de mayonaise, het gehakt, de frietjes, de worst, de pizza, de couscous, de rijst, de spaghetti, de pasta, de kebab, de drank, het water, de chocolmelk, het (fruit)sap, de cola, de limonade, de koffie, de thee, zuigen, slurpen, schudden, het rietje, de slok, de kop, vol, leeg, de frituur, het restaurant, het café, het terras

In de keuken de keuken, de damp, de pan, het fornuis, de zeef, de oven, de kookpot, de microgolfoven, de schep, de schort, de peper, het zout, koken, klaarmaken, eten maken, bakken, roeren, snijden, mengen, scheppen, proeven, ruiken

Vrije tijd het spel(letje)/het speelgoed, de schommel, de glijbaan, de vormpjes, de schep, de fiets, de step, de bal, het springtouw, de boom, de (lievelings)pop, de knuffel/de beer, het poppenhuis, de poppenkast, de wieg, de kindervagen, het boek, de bak, het bed, de toren, verstoppertje, de winkel, de kassa, de geld, de puzzel, het kasteel, de auto, het blok/de blokken, de tv, de verkleedkoffer, het liedje, de muziek, spelen, glijden, zwemmen, zich verstoppertje, tv-kijken, betalen, knutselen, fietsen, springen, voetballen, opruimen, vinden, zingen, toneelspelen, tekenen, rijden, bouwen, zoeken, kopen, dansen, bellen blazen, de speelplaats, het park, de tuin, het bos, de speeltuin, de zandbak, het theater, de kermis, het circus, de bioscoop, het speelplein, het museum, het zwembad

Beroepen de chauffeur, de kapper, de dokter, de muzikant/zanger, de directeur, de meester, de juf, de politieagent, de postbode, de bakker, de brandweerman, de schilder, de kok, de tandarts, de poetsvrouw, de baas, de fotograaf, de soldaat, de metser, de presentator, de slager, de journalist, de tuinman, de boer/boerin, de verpleger/verpleegster, de winkelfrouw/winkelier, de acteur

De politie de politie(agent), de pet, de politieauto, de gevangenis, het geweer, de dief, het verkeer

De brandweer de brandweerman, de helm, blussen, de brandweerauto, redden, in brand staan, het touw, de ladder, het zwaailicht, de (brandweer)slang

De dokter de dokter, de dokterstas, de koorts, het ziekenhuis, de verpleegster, de apotheker, de ziekenwagen

INTRODUCERENDE ACTIVITEIT

- Fase 1 VIERTAKT: introduceren
  - De betekenisvolle context van de woordclusters introduceren
  - Voorkennis over het onderwerp + reeds actieve woordenschat activeren
  - Kort maar krachtig

GEZAMENLIJKE ACTIVITEIT

Fase 2 VIERTAKT: betekenis geven

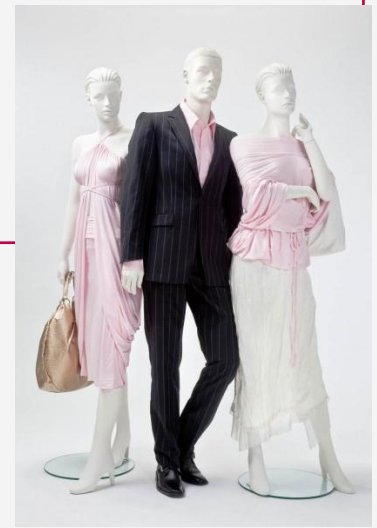
uitleggen – uitbeelden – uitbreiden

Kraakhelder maken van de betekenis
bvb: *aankleden* = kleren aandoen

Met voorwerpen, plaatjes, foto's, aanwijzen, voor-
doen, ...
Bvb:

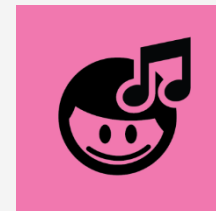
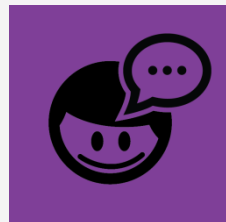
Logische cluster-
woorden, logische
samenhang,
betekenisverbindingen
bvb: bij *aankleden*
hoort *uitkleden* en
aandoen

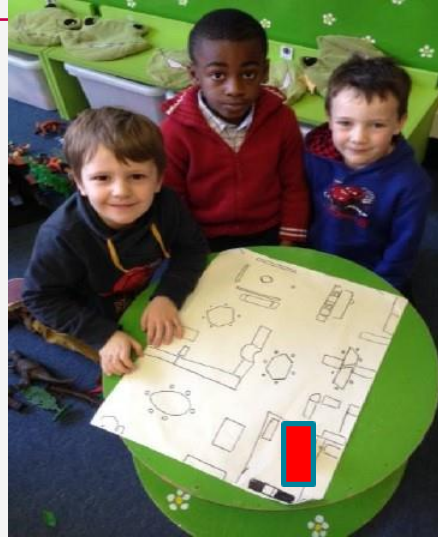
HOEKENWERK RONDE 1

- Fase 3 VIERTAKT Oefenen VIA TALENTONTWIKKELING

VOORLEESMOMENT + HOEKENWERK

RONDE 2: talige hoeken

Klasinrichting met veel aandacht voor woordenschatontwikkeling:

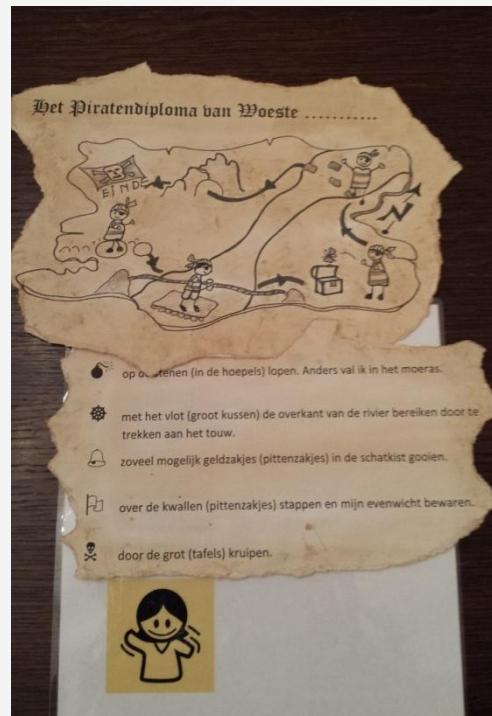
- Een thematafel
- Een computer en/of tablets ter beschikking met bv taalspelletjes
- Taalspelletjes in de spelletjeskast/hoek bv wie ben ik, memory, ...
- Een boekenhoek met ruime variatie aan prentenboeken en informatieve boeken
- Neerslag van de thema-woordenschat door bvb: een woordmuur / beeldwoordweb met woorden die met het thema te maken hebben
- Het klassenwoordenboek /woordportfolio met eigen woorden van leerlingen
- ...

Fase 4 VIERTAKT evalueren

Woordenschat evalueren

- spelenderwijs, tijdens het spel in de hoeken
- Individueel of in kleine kring
- Verschillende methodieken: woord van de dag, thematafel, ...

Talenten evalueren

Praktisch: <http://www.politeia.be/nl-be/book/woordenschatjes/WOORDE936L.htm>

Vragen: hugo.vandenbroucke@g-o.be

Woordenschatjes